

Сидорчук Таїсія Михайлівна

кандидат історичних наук

Національний університет “Києво-Могилянська академія”
старший науковий співробітник Науково-дослідного
центру орієнталістики імені Омеляна Пріцака
м. Київ

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА НАУКОВИЙ ОПИС ОСОБИСТИХ КОЛЕКЦІЙ. (НА ПРИКЛАДІ КОЛЕКЦІЇ АКАДЕМІКА О.ПРИЦАКА В НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ “КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ”)

Однією з характерних ознак розвитку вітчизняних державних закладів гуманітарно-культурної сфери останнього двадцятиріччя є придбання приватних історико-культурних колекцій. У більшості випадків такі колекції є подаровані або самими власниками, або їх нащадками. Згідно волі дарувальників або в залежності від змістовного характеру колекцій, вони передавалися на зберігання до закладів різного типу і роду діяльності – до музеїв, бібліотек, архівів, академічних наукових інституцій, вищих учбових закладів. Враховуючи той факт, що колекції формувалися науковцями, митцями, громадсько-політичними діячами, які відігравали значну, почасти видатну роль в суспільстві свого часу, колекції містять не лише цінні матеріали основної сфери діяльності їх фондоутворювачів, але й нерідко унікальні пам'ятки духовної і матеріальної культури, а також цікаві меморіальні предмети. Характерною ознакою даних колекцій є видова різноманітність матеріалу, а особливістю їх зберігання і наукового опрацювання – цілісність і комплексність.

До таких унікальних і цінних (за змістовним наповненням) і “багатожанрових” (за типом пам'яток) колекцій належить колекція академіка Омеляна Пріцака [1], що згідно його бажання була подарована спадкоємцями Національному університету “Києво-Могилянська академія” (далі: НаУКМА) [2]. Після перевезення колекції у 2007 р. з Бостона (США) до України було створено Меморіальний кабінет-бібліотеку Омеляна Пріцака, як структурний підрозділ Наукової бібліотеки НаУКМА.

Науково-мистецька спадщина вченого включає в себе наступні збірки: бібліотечний фонд (понад 20 тисяч томів наукової літератури і періодики), архівний фонд (понад 20 тисяч одиниць документів) і мистецький фонд (біля 300 одиниць творів живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва). Для збереження цілісності спадщини вченого і створення широкого доступу до неї науковців і студентів керівництвом НаУКМА було виділено 6 кімнат загальною площею 190,4 кв. м.

за адресою: вул. Волоська, 8/5, 4 корпус. У відремонтованих і обладнаних приміщеннях Меморіального кабінету-бібліотеки були систематизовані за типологічними ознаками і відповідно розміщені в окремих кімнатах бібліотечний фонд, архівний фонд і мистецька збірка. В усіх приміщеннях, де зберігається колекція і здійснюється її опрацювання, дотримані нормативні параметри світлового, температурно-вологісного і санітарно-гігієнічного режимів. Крім того, відповідно до вимог забезпечення схоронності пам'яток бібліотечних, архівних і музейних установ, приміщення обладнані охоронно-пожежною сигналізацією та засобами пожежогасіння.

З-поміж трьох складових колекції на сьогоднішній день найбільш опрацьованим є бібліотечний фонд, що пройшов процес систематизації та каталогізації, завдяки чому його книгами та періодичними виданнями вже користуються дослідники та студенти вітчизняних і зарубіжних навчальних і наукових інституцій в своїй науковій, викладацькій та учбовій роботі. Електронний каталог бібліотечного фонду колекції О. Пріцака розміщений на сайті НаУКМА.

Бібліотечний фонд творять рукописні книги, стародруки, довідково-енциклопедичні видання, наукові монографії, збірники, конволюти, науково-періодичні і пресові видання на всіх європейських мовах і більш як 20-ти східних мовах та хронологічно охоплюють 6 останніх віків – XVI-XXI ст. Колекція містить 26 книг XVI-XVII ст., 370 книг XVIII-XIX ст. Домінантою бібліотечної збірки є цілеспрямовано зібрана О.Пріцаком протягом життя, найбільша й найповніша на сьогоднішній день в Україні, колекція сходознавчих джерел. Слід зазначити, що й найдавнішою друкованою книгою в цілому в колекції є саме сходознавча пам'ятка – перше арабське видання праці знаменитого арабського географа, картографа, мандрівника Ал-Ідрісі “Книга стомленого у мандрах по областях”, яка побачила світ в Римі в 1592 р. [3]. До однієї з найдавніших книг належить також перша граматики турецької мови, видана в 1612 р.

в Лейпцигу [4]. В колекції зібрано 42 примірники рукописних книг арабською, перською, османотурецькою мовами, які датуються XVI-XVIII ст. Це поетичні збірки, теологічні трактати, словники, граматики, молитовники, трактати з астрономії, збірка зразків вишуканого стилю у листуванні, історико-генеалогічна збірка зі списками і генеалогією султанів, візирів та кримських ханів тощо.

Під час опису бібліотечного фонду в цілому ряді книг виявлені листівки, окремо конверти або конверти з листами респондентів О. Пріцака, здебільшого авторів конкретного видання, а також різні за форматом аркуші з виписками самого вченого. З огляду на користування бібліотечним фондом дослідниками і студентами та потребою подальшого дослідження наукової біографії О. Пріцака ці матеріали вилучені з книг і включені у відповідні розділи архівного фонду із зазначенням їх попереднього місця зберігання.

Більш тривалого і скрупульозного опису вимагає збірка конволютів, що були систематизовані вченим і на його замовлення всі переплетені в тверді обкладинки. В більшості випадків конволюти містять друковані матеріали – статті з наукових збірників і періодичних видань, брошури, окремі частини книг, що згруповані О. Пріцаком відповідно до тематичного спрямування. В деяких випадках серед друкованих матеріалів конволютів зустрічаються рукописні або машинописні матеріали, що тематично пов'язані із загальним змістом збірника або окремою його складовою.

На відміну від бібліотечного фонду архівний фонд колекції, що також формувався О. Пріцаком впродовж життя, на сьогоднішній день перебуває в стадії систематизації та дослідження. До завершення його опису, відповідно до методики роботи з документами особового походження [5], доступ до його матеріалів для широкого кола науковців є закритим. Наукове опрацювання та опис архівної складової колекції О. Пріцака планується завершити до квітня 2012р., що стало можливим завдяки фінансовій підтримці Міжнародного фонду "Відродження". В процесі опрацювання архіву вченого передбачається:

- а) здійснити первинне розбирання архівного фонду;
- б) розробити схему систематизації архівного фонду;
- в) сформувати основні структурні одиниці архівного фонду та визначити логічну послідовність їх розміщення з урахуванням складу і змісту документів;
- г) здійснити організацію структурних одиниць об'єднанням документів у межах розділів і підрозділів за видами і жанрами документів, а також

за хронологічною, географічною, кореспондентською та іншими ознаками;

д) здійснити формування та організацію одиниць зберігання (справ) архівного фонду;

е) створити архівний опис фонду для обліку одиниць зберігання, розкриття змісту основних розділів і забезпечення пошуку інформації на рівні фонду в цілому та кожної окремої справи.

На сьогодні завершено первинне розбирання архівного фонду, згідно якого попередній загальний обсяг архівної колекції налічує понад 6500 справ, 23000 документів, 53000 тисячі аркушів. Хронологічні межі оригінальних документів архівного фонду охоплюють 80 років - з 1926р. по 2006 р. Архівний фонд включає матеріали і документи в переважній більшості на паперових носіях, а також фотодокументи, зображальні документи, мікрофільми, аудіозаписи. В результаті первинного розбирання матеріали на паперових носіях були розміщені в архівних картонних коробках різних розмірів в горизонтальному положенні, які в свою чергу розміщені на металевих стелажах. Крім того, частина матеріалів зберігається в металевих шафах-сейфах [6].

Стан збереженості майже всього архівного фонду на паперових носіях є задовільним за винятком документів, що були надіслані О. Пріцакові через факсимільний зв'язок. В результаті специфіки технологічного процесу надсилання та приймання так званих "факсів" дана група документів перебуває під загрозою неминучого зникнення тексту і зображень. Вже в процесі первинного розбору матеріалів архіву документи-факси були відібрані, обстежені і проаналізовані стан кожного з них. Розуміючи невідворотність фізичної втрати тексту документа факсимільного зв'язку і для подальшого збереження його змісту, співробітниками Науково-дослідного центру орієнталістики ім. О.Пріцака вже виконані копії документів, стан яких був майже нечитабельним (тексти набрані на ПК і роздруковані). Документи, тексти яких є ще в задовільному стані, перебувають від постійним наглядом співробітників і в найближчий час планується їх також скопіювати і роздрукувати [7].

Щодо змістовної характеристики документів архівного фонду, то вже на даному етапі його опрацювання можна ствердно говорити про наявність численних рідкісних та унікальних джерел із всесвітньої історії, історії України, сходознавства, літературознавства, мовознавства, що відсутні у фондах інших вітчизняних наукових бібліотек та архівних установ. Це обумовлено тим фактом, що О.Пріцак протягом більш як 60 років наукової роботи особисто копіював і замовляв копії документів, які зберігаються в бібліотеках, ар-

хівах і музеях Німеччини, Франції, Італії, Швеції, Англії, Польщі, Росії, США, Канади, Туреччини тощо. Значним за обсягом є комплекс оригінальних документів, що розкривають історію української науки та створення українських наукових інституцій за кордоном впродовж 1920-1990-х рр., засновником, керівником, професором або ж членом яких був вчений. В архіві зібрані статутні, науково-організаційні, викладацькі, видавничі документи Українського наукового інституту Гарвардського університету, Українського Вільного Університету в Мюнхені, Наукового Товариства Шевченка, Східноєвропейського Дослідного Інституту ім.В.Липинського у Філадельфії, Української Вільної Академії Наук, Українського Історичного Товариства, кафедри українознавства Торонтського університету, Канадського інституту українознавчих студій в Альберті та ін.

Найчисленніший комплекс архівних документів складають рукописи, машинописні копії у варіантах, верстки наукових праць О. Прицака, а також виписки, нотатки, чернетки, бібліографія і спеціально підібрані ним до кожної наукової теми різноманітні матеріали, що в сукупності розкривають науково-творчу лабораторію вченого. Крім того, в архіві О. Прицака відклалися особисті документи і рукописи наукових праць відомих українських вчених, частина яких до цього часу залишається неопублікованою, зокрема праці А. Кримського [8], М. Василенка [9], Н. Полонської-Василенко [10], Я.Пастернака [11], І.Борцака [12] та ін.

Мистецька збірка формувалася О. Прицаком, починаючи з 1950-х років і відображає, з одного боку, наукові інтереси вченого, а з другого - його естетичні вподобання. На відміну від бібліотечної та архівної складових колекції мистецька збірка кількісно є скромнішою і включає 114 предметів декоративного-ужиткового мистецтва, 78 творів живопису і графіки та 40 платівок з записами класичної музики. Як відомо, вчений не формував мистецьку збірку цілеспрямовано: одна частина творів була ним та дружиною Ніною Прицак придбана у художників і майстрів, друга частина творів була подарована їхніми авторами, третя частина творів була привезена з численних міжнародних наукових поїздок.

Наукові інтереси О. Прицака, зокрема його сходознавчі дослідження, відображає перш за все збірка декоративного-ужиткового мистецтва, що включає 12 східних килимів, 2 турецькі металері столи, глечики, таці, тарелі, миски, підноси, чайники, кухлі, горщики, декоративні вазы, керамічні прикраси і статуетки. Здебільшого ці предмети мають близькосхідне походження, а саме країнами їхнього створення та побутування є Туреччина, Єгипет, Іран, Ірак. Частина предметів була при-

дбана в Таїланді і Японії, цікаву з мистецької та культурологічної точки зору має мексиканський посуд, що своїм розписом і кольоровою гамою нагадує посуд трипільської культури. Предмети декоративно-ужиткової групи виготовлені з срібла, міді, різноманітних сплавів, дерева, глини з використанням різних технік – лиття, карбування, гравірування, насічка, різьблення. Хронологічні рамки даної групи охоплюють період XVIII-XX ст. На особливу увагу мистецтвознавців заслуговують два турецьких металевих столи, що мають, окрім типового східного орнаменту, викарбувані датування – XVIII ст.

Збірка творів живопису в основному представлена іменами українських художників, сучасників О. Прицака, з якими він був знайомий особисто. Колекція містить 6 творів Любослава Гуцалюк, а саме картини “Франція”, “Білий бузок”, “Місто”, “Фрагмент Парижу”, “Ніцца”, “Georgenes”. Творчість Якова Гніздовського представлена 9 дереворитами – “Дівчина”, “Аспарагус в горщику”, “Аспарагус в склянці”, “Pinoathoxe”, “Індик”, “Кіт”, “Вівці”, “Капуста”, “Frederik Law Olmsted”. Обидва митці поряд з такими українськими художниками, як Я. Геруляк, А. Оленська-Петришин, М. Уран, Ю. Соловій, в 1950-1960-х рр. творили в Нью-Йорку художньо-творче середовище, початок якому поклали українські поети так званої Нью-Йоркської групи. Твори Л. Гуцалюка і Я. Гніздовського в колекції О. Прицака належать до 1960-1970-х рр., коли вчений оселився вже настало в США і активно працював з українською громадою для створення Українського наукового інституту в Гарвардському університеті. Крім творів діаспорних художників в колекції зберігаються твори митців з України, зокрема 6 картин Михайла Бараянца, 5 творів Ольги Петрової, 4 твори Ольги Ворони та ін., що були придбані О. Прицаком після повернення в Україну в 1990-і рр. Слід зазначити, що за жанрами художні твори в основному представлені пейзажами і натюрмортами. Цікавим видається той факт, що в колекції вченого-історика відсутні картини на історичну тематику, з батальними сценами, портрети тощо.

Локальне розміщення всієї науково-мистецької спадщини О. Прицака в одному просторі, дотримання умов її зберігання, в першу чергу цілісності, сприяє ефективному опрацюванню всіх складових колекції на етапі первинного розбору, селекції за видами і типами матеріалів, систематизації окремих фондів – бібліотечного, архівного і мистецького, групування окремих розділів в межах кожного фонду. Почасті матеріали однієї складової колекції ще на етапі опрацювання допомагають точніше ідентифікувати ту чи іншу одиницю зберігання і таким чином уможливають більш

правильне визначення місця її подальшого зберігання в загальній структурі колекції. Наприклад, листи Л.Гуцалюка, Я.Гніздовського, О.Ворони до О.Пріцака, що належать до архіву, містять в тому числі й необхідну інформацію щодо деяких творів художників в колекції вченого – назви картин, дати та місця їх створення, час придбання тощо. Каталогі, художні альбоми та періодичні видання з бібліотечного фонду дають необхідну інформацію щодо біографії, творчого доробку та стильових характеристик художників, що в свою чергу допомагає створити більш точний опис та більш повний науковий паспорт твору. Наприклад, в бібліотечному фонді зберігається каталог творів Я.Гніздовського, а також статті про його творчість і спогади про нього в журналах [13].

Для правильної ідентифікації, атрибутування і опису збірка східного декоративно-ужиткового мистецтва потребує відповідної літератури і джерел. Енциклопедично-довідкові і наукові видання бібліотечного фонду, а також копії джерел і наукових праць архівного фонду безперечно полегшують пошуки аналогів предметів, інформацію про їх функціонування, побутування, використання, території та час створення і поширення, матеріал і техніку виготовлення тощо.

Однією з важливих проблем, що досить часто необхідно вирішувати в процесі систематизації і групування матеріалів колекції, а відповідно в подальшому і опису тієї чи іншої одиниці зберігання, є проблема правильної селекції матеріалу між окремими фондами. На перший погляд, визначення фонду зберігання кожного окремого об'єкта колекції – справа проста і очевидна, тим більше, що колекція зберігається в одному місці і цілісно. І тут постає цікава і важлива проблема спорідненості і відмінності бібліотечного, архівного і мистецького фондів, що в подальшому пов'язано і відображається на створенні всього циклу документації для забезпечення обліку і зберігання колекції. В теоретичній площині процес систематизації і групування окремих фондових груп колекції ставить таку проблему, як музеальність архівного документа і наукова інформативність музейного предмету.

Наприклад, в колекції виявлені 4 вхідні квитки до київських музейних закладів 1940 р. – 1 квиток до Всеукраїнського музейного містечка, що був створений постановою Ради народних комісарів УРСР в 1926 р. на території Києво-Печерської Лаври, 1 квиток до Центрального антирелігійного музею, що розміщувався на території Києво-Печерської Лаври та 2 квитки – до Софійського музею, що з 1930р. був філіалом Музейного містечка. Очевидно, що квитки в першу чергу мають значення для відтворення сторінок біографії О.Пріцака, що воєни 1940 р. вперше приїхав зі Львова до Києва

на навчання в аспірантурі у професора А. Кримського в структурі Академії наук УРСР. Молодий дослідник “відкривав” для себе Київ, в першу чергу знайомлячись з його відомими пам'ятками культури. Збережені квитки є яскравою психологічною характеристикою вченого. Незважаючи на подальші часті зміни місця побуту, службу в радянській армії в Башкирії, участь у війні в перші її місяці, полон, переїзд до Німеччини на навчання в 1943 р., пошуки свого місця в післявоєнній Німеччині, а далі – переїзд до США, О. Пріцак зберігає ці квитки як один із зв'язків з батьківщиною, і вони врешті-решт повертаються до Києва разом зі всією спадщиною вченого. Таким чином, логічно віднести квитки до архівного фонду колекції. Одночасно, зважаючи на заклади і історичний період, з якими пов'язані квитки, кількість збережених на сьогодні аналогічних документів в музейних і архівних фондах, власну історію унікального розміщення квитків в просторі: Київ – Бостон – Київ і в часі: 67 років, цим об'єктам притаманні й ознаки музейного предмету, і вони можуть бути повноцінними експонатами різноманітних експозиційно-виставкових проєктів.

Подібних прикладів можливого використання в музейній практиці матеріалів архівного і бібліотечного фондів в колекції О. Пріцака зустрічається чимало. Це особисті документи вченого та інших вчених, колекція автографів вчених, фотозображення історико-культурних об'єктів, комплекти репродукцій/зображень творів мистецтва, колекція марок, колекція конвертів, колекція вітальних листівок, в т.ч. на дереворитах Я. Гніздовського, листівки з художніми фотографіями відомого американського фотографа Т. Михайлишин-Д'Авіньйон, бібліотечний знак Українського наукового інституту Гарвардського університету роботи Я. Гніздовського, копії історико-культурних матеріалів та джерел з Британського музею, Ермітажу та інших музейних інституцій світу, які були виготовлені на замовлення вченого для його суто наукових цілей та ін. Загальновідомо, що серед функцій, що визначають специфіку музейної діяльності, місце і роль музею в суспільстві і в культурі, є також функція документування, що передбачає цілеспрямоване відображення в музейному зібранні за допомогою музейних предметів різноманітних фактів, подій, процесів і явищ, які відбуваються в суспільстві і в природі. Таким чином, перевага неподільності колекції полягає в доповнюваності матеріалів її різних складових і в такому випадку архівний документ чи бібліотечний раритет викликає емоції і переживання, а предмет мистецтва є першоджерелом для наукового пізнання і дослідження.

Отже, опис та систематизація особистої колекції О.Пріцака на практиці підтверджує правиль-

ність погляду на особисті колекції, сформовані науковцями і митцями, як на важливу складову загальнолюдської пам'яті культури [14]. Наукове опрацювання колекції О. Прицака дає можливість більш точно визначити місце і значення колекції в "ієрархії" наукових історико-культурологічних, філологічних, джерелознавчих, архівних і мистецьких колекцій України і зарубіжжя, а також дає право стверджувати, що вона належить до історико-культурного надбання і світової, і української науки.

Неподільність колекції – одна з умов договору зберігання, якої дотримується НаУКМА, сприяє проведенню комплексної науково-дослідницької роботи над колекцією. Бібліотечний і архівний фонд допомагають атрибутувати мистецькі твори, зокрема визначити назви, авторство, місце, час походження, обставини придбання, особливості функціонування і побутування того чи іншого мистецького твору. Мистецька колекція в свою чергу ілюструє наукові проблеми, над якими працював О. Прицак, а також надає матеріал для психологічно-емоційної характеристики образу вченого світового рівня, що важливо для створення інтелектуальної біографії науковця. Комплексне вивчення колекції уможливить використання матеріалів всіх її складових не лише в науково-дослідницькій, але й в експозиційно-виставковій, видавничій, просвітницькій роботі і в спільних культурологічних проєктах різних закладів гуманітарного спрямування.

Джерела

1. Прицак Омелян Йосипович (7.04.1919, с. Лука, нині: с. Озерне, Самбірського р-ну Львівської обл. – 29.05.2006, Бостон, США) – видатний історик, сходознавець, філолог-лінгвіст, блискучий джерелознавець, професор Гамбурзького, Гарвардського, Київського університетів, Українського Вільного Університету, організатор і багатолітній директор Українського наукового інституту Гарвардського університету, Інституту сходознавства ім. А. Кримського Національної академії наук України, засновник та завідувач кафедри історіософії Національного університету імені Тараса Шевченка, іноземний академік Національної академії наук України, член Наукового Товариства ім. Т.Шевченка, Української Вільної Академії Наук в Нью-Йорку, Національної академії науки і мистецтва США, Латвійської, Турецької, Фінської академії наук, почесний доктор багатьох університетів світу, ініціатор створення Міжнародної асоціації українців, автор понад 1000 наукових праць, опублікованих на багатьох мовах світу, в тому числі фундаментальної праці "Походження Русі". Див.:

Hajda, L.A. The Bibliography of Omelijan Pritsak// Eucharistion: Essays presented to Omelijan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students. – Harvard Ukrainian Studies. Volume III/IV. – Part I. – 1979-1980. – p.1-50; Прицак Омелян. Мій шлях історика // Прицак О. Історіософія та історіографія Михайла Грушевського. – К., Кембридж: Академія Наук України. Археологічна комісія, Інститут української археографії; Український науковий інститут Гарвардського університету, 1991. – С. 61-78; Дашкевич Ярослав. Постаті: Нариси про діячів історії, політики, культури. – Львів: Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАНУ; Львівський національний університет ім. І. Франка, 2006. – С. 674 – 685.

2. Колекція О. Прицака була подарована його дружиною Л. Прицак 10 жовтня 2006р. громадській організації "Кієво-Могилянській Фундації Америки", що в свою чергу в особі її президента І. Вислоцького 11 жовтня 2006р. подарувала колекцію Національному університету "Кієво-Могилянська академія". Копії дарчих заяв зберігаються в тому числі в Меморіальному Кабінеті-бібліотеці Омеляна Прицака при НаУКМА.

3. Abu Abdullah Muhammad bin Muhammad bin 'Abd Allah bin Idris al-Idrisi, 1100-1166. De geographia vniuersali: Hortulus cultissimus, mire orbis regiones, prouincias, insulas, vrbes, earumque dimensiones & orizonta describens / Abu Abdullah Muhammad bin Muhammad bin 'Abd Allah bin Idris al-Idrisi. – Romae : in Typographia Medicea, 1592. – 326 p.

4. Institutionum linguæ Turcicæ. – Lipsiæ: Sumptibus authoris . Hieronymi Megiseri. 1612.

5. Див.: Робота з документами особового походження. Методичний посібник. Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства Державного комітету архівів України. – Київ, 2008; Українська архівна енциклопедія. – Київ, 2008.

6. Металеві стелажі і шафи-сейфи були придбані в свій час О. Прицаком для упорядкування і зберігання свого архіву, який знаходився у його приватному будинку. Крім того, вченим була упорядкована велика за обсягом колекція відбиток наукових праць різних авторів (зібраних або подарованих) у спеціальних картонних коробках-контейнерах, які так само використовуються і після перевезення архіву до України.

7. Проблема збереження документів факсимільного зв'язку в архіві О. Прицака була поставлена автором в доповіді на VIII Міжнародній науково-практичній конференції "Дослідження, реставрація та превентивна консервація музейних

пам'яток. Сучасний стан. Перспективи розвитку. Наукові доповіді". Київ, 23–27 травня 2011 р. – с.367-370.

Див.: Сидорчук Т.М. До питання збереження документів факсимільного зв'язку в архівних фондах (на матеріалах особистого архіву академіка Омеляна Прицака) // Дослідження, реставрація та превентивна консервація музейних пам'яток. Сучасний стан. Перспективи розвитку. – Київ, 2011

8. В архіві зберігаються ряд цінних документів вчителя О. Прицака, всесвітньо відомого сходознавця, академіка А.Кримського: посвідчення особи, видане Академією наук УРСР 1936 р., профспілковий квиток 1938 р., рукопис "Історія хозар" в двох частинах.

9. В результаті спільних планів О. Прицака і Н. Полонської-Василенко видати наукову спадщину М. Василенка в архіві вченого зберігаються Бібліографія наукових праць та рецензій М. Василенка на 10 арк. і Уривок зі спогадів М. Василенка "Две недели в Лукьяновской тюрьме" на 32 арк., машинописні копії та редакторські правки в яких зроблені Н. Полонською-Василенко.

10. Н.Полонською-Василенко були надіслані О.Прицаку машинописні копії з правками окремих розділів своєї праці "Історія України": Україна XIX та початку XX ст. – 168 с.; Слобідська Україна. – 11 с.; Південна Україна. – 30 с.; Бібліографія до "Південна Україна. – 11 с.

11. В архіві зберігається машинописна копія праці Я. Пастернака "Ost-Europas Kultur und Lebensart in der Burgwallzeit". – Bonn, 1948-1949. 299 стор.

12. В архіві О. Прицака зберігається частина особового архіву І. Борщака, а саме копії останнього "Діаріуша" П. Орлика. Як відомо, основна частина архіву І. Борщака зберігається у Франції.

13. Див.: Hnizdovsky. Woodcuts, 1944-1975. A catalogue by Abe M.Tahir, Jr. With a foreword by Peter A.Wick and an autobiographical essay by Jacques Hnizdovsky. - Gretna, Louisiana, Pelican Publishing Company. 1976; Попович Володимир. Яків Гніздовський. Спомин // Сучасність. – Нью-Йорк, 1987. Ч.11(319). С.46-64.

14. Див.: Федоров Н. Философия общего дела. – СПб, 1898